

Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitelerinde Koronavirüs Pandemisinin Aile Merkezli Bakım Üzerine Etkilerinin İncelenmesi

Sibel Serap Ceylan¹

Öz

Covid 19 pandemisi süresince virüsün yayılmasını önlemek için diğer sağlık alanlarında olduğu gibi yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde de sağlık hizmetinin sunumunda değişiklikler olmuştur. Bunlardan birisi de aile merkezli bakım uygulamalarıdır. Bu araştırmanın amacı Covid 19'un yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde aile merkezli bakım uygulamaları üzerindeki etkileri incelenmektir. Araştırmada "Aile merkezli bakım", "Covid 19", "Yenidoğan yoğun bakım üniteleri", "ebeveyn", "kısıtlama" anahtar kelimeleri kullanılarak EBSCO, Scopus, Pubmed, Google Scholar, Science Direct ve Web of Science veri tabanları taranmıştır. 2020-2022 yılları arasındaki Covid 19 pandemisinde uygulanan kısıtlamaların yenidoğan yoğun bakım ünitesinde aile merkezli bakım uygulamalarındaki etkisini inceleyen 20 çalışma araştırmaya dâhil edilmiştir. Yapılan sistematik incelemede Covid 19 pandemisi ile mücadelede salgının yayılmasına yönelik alınan önlemlerin yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde aile merkezli bakımın uygulanması için engel oluşturduğu saptanmıştır. Covid 19'un yayılmasını önlemek amacıyla yoğun bakımda alınan önlemler nedeniyle zaten yoğun stres yaşayan ailelerin stres düzeyi daha da arttığı, ebeveynlerin sosyal desteği azaldığı, ebeveynlik becerilerinin gelişmesi olumsuz etkilendiği, bakıma katılım ve emzirmede sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. Covid 19 süresince aile merkezli bakım verilmesinde sıkıntılar nedeniyle yoğun bakımda yatan bebeklerde de bazı sorunlar (beslenme, uzamış stres vb.) gelişebileceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle pandemi gibi olağanüstü durumlarda aile merkezli bakımın sunumuna engel olmayacak uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Merkezli Bakım, Covid 19, Ebeveyn, Kısıtlama, Yenidoğan Yoğun Bakım

Investigation of the Effects of the Corona Virus Pandemic on Family Centered Care in Neonatal Intensive Care Units

Abstract

During Covid-19 pandemic, as in other health areas, there have been changes in the delivery of health services in neonatal intensive care units to prevent the spread of the virus. One of them is family-centered care practices. The purpose of this study is to examine the effects of Covid-19 on family-centered care practices in neonatal intensive care units. In the study, EBSCO, Scopus, Pubmed, Google Scholar, Science Direct, and Web of Science databases were searched using the keywords "Family-centered care", "Covid-19", "neonatal intensive care units", "parent", "restriction". Twenty studies examining the effects of the restrictions applied in the Covid-19 pandemic between 2020-2022 on family-centered care practices in neonatal intensive care unit were included. The systematic review determined that measures taken to spread epidemic in the fight against the Covid-19 pandemic constitute an obstacle to implementation of family-centered care in neonatal intensive care units. It has been determined that stress level of families

¹ Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Denizli

e-posta / Corresponding author e-mail: ssceylan@pau.edu.tr ORCID No: 0000-0001-6672-1749

who are already experiencing intense stress due to measures taken in intensive care unit to prevent spread of Covid-19, the social support of the parents decreases, the development of parenting skills are adversely affected, and there are problems in participation in care and breastfeeding. It is estimated that some problems (nutrition, prolonged stress, etc.) may develop infants hospitalized in intensive care due to difficulties in providing family-centered care during Covid-19. For this reason, it is recommended to develop practices that will not prevent delivery of family-centered care in extraordinary situations such as pandemics.

Keywords: Family-Centered Care, Covid 19, Parent, Restriction, Neonatal Intensive Care

1. GİRİŞ

Çin'in Wuhan şehrinde Aralık 2019'da ortaya çıkan Covid 19 virüsü hızlı bir şekilde yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu nedenle Dünya Sağlık örgütü 12 Mart 2020'de Covid 19 pandemisi ilan edilmiştir (URL 1). Pandemi nedeniyle dünya genelinde 6 milyondan fazla insan yaşamını kaybetmiştir (URL 2). Covid 19 pandemisi sırasında virüsün yayılım hızını azaltmak amacıyla sağlık otoriteleri ve uzmanları tarafından pek çok önlem alınmıştır (Chu vd., 2020). Bu amaçla sağlık hizmeti veren kurumlarda alınan önlemlerin hepsi yetişkinlere yönelik, tek tip standart önlemlerdir (Jerry vd., 2020). Bununla birlikte sağlık hizmeti veren kurumlarda Covid 19'un yayılmasını önlemeye yönelik müdahalelerin planlamasında ve uygulanmasında aileler dâhil edilmemiştir. Pandemi nedeni ile hastanelerde hasta ziyaretlerine kısıtlamalar getirilmiş ve ailelerin hastalarına erişimi sınırlı tutulmuştur. Çoğu ülkede hasta ve yakınının yüz yüze iletişimi sağlanamamıştır. Çoğunlukla hastaların aileleri ile iletişim kurmaları için dijital platformlar kurulmuştur. Ne yazık ki hastalar yanlarında aileleri olmadan yaşamlarını kaybetmiştir (Wakam vd., 2020).

Pandemide çocuk klinikleri ayrı tutulsada ne yazık ki sağlık kurumlarının çoğunluğunda ziyaretçi kısıtlamaları getirilmiş ve hastane ortamından hastaların aileleri uzaklaştırılmıştır (Franck, 2020). Aile merkezli bakım (AMB), çocuk hastaların ve ailelerinin duygusal, sosyal, entelektüel, fiziksel, kültürel ve spiritüel özellikleri ile bir bütün olarak ele alındığı bakım yaklaşımıdır (Törüner ve Büyükgöncü, 2023). AMB kapsamında aile çocuğun bakımının planlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde aktif rol oynar. Aile çocuğun bakımında sağlık çalışanları kadar söz sahibidir (Conk vd., 2018). AMB uygulamaları saygı, bilgi paylaşımı, ailenin bakıma katılımı ve iş birliği bileşenlerini içermelidir (URL 3).

Özel ve sürekli tıbbi bakıma ihtiyacı olan prematüre ve hasta yenidoğanların bulunduğu yenidoğan yoğun bakım ünitesine (YYBÜ) bebeğin yatması travmatik bir durumdur. Yenidoğanın YYBÜ'de yatması ebeveyn-bebek ayrılığına neden olmaktadır. Bu durum bebek ve ebeveynler için zor ve travmatik bir deneyim olup olumsuz etkilenmelerine neden olmaktadır (Coughlin, 2014). Yenidoğan bebek açısından bakıldığında bebek YYBÜ'de yattığı için anneden ayrı kalmaktadır. Anne yoksunluğu bebekte strese neden olmaktadır (Coughlin, 2014). Literatürde YYBÜ'de yatan bebeklerde stres nedeniyle uzun dönemde nörogelişimsel bozukluklar gelişebileceği belirtilmektedir (Smith vd., 2011; Gorzilio vd., 2015; Cong vd., 2017). Bu nedenle YYBÜ'de yatan bebeklerin fizyolojik ve nörogelişimsel çıktılarının en iyi düzeyde tutmak için önerilen yaklaşımlardan birisi de AMB uygulamalarıdır (Coughlin, 2014).

Sağlıklı bebek beklerken hastalık ya da erken doğum nedeniyle yenidoğanın YYBÜ'ye yatması ebeveynler için beklenmeyen bir durumdur. Yenidoğanın yoğun bakıma yatması ebeveynleri olumsuz etkilemektedir (Eom ve Im, 2019). Yapılan çalışmalarda bebeklerinin YYBÜ'de yatması nedeniyle ebeveynlerin stres düzeyinin yüksek olduğu bildirilmiştir (Akkoyun ve Taş Arslan, 2019; Çekin ve Turan, 2018; Çelen ve Taş Arslan, 2017; Holditch-Davis vd., 2015). Oysaki yüksek stres düzeyi ebeveynlerin sağlıklı karar verme becerilerini engellemektedir. Bunun için AMB

uygulamaları önerilmektedir (Eom ve Im, 2018; Dunlop vd., 2016; Küçükoğlu vd., 2015). Bununla birlikte ebeveyn-bebek ayrılık süresi ile ebeveyn-bebek etkileşimi arasında orantısız bir ilişki bulunmaktadır. Ebeveyn-bebek ayrılık süresinin artması bebeğin aileye adaptasyonunu ve ebeveyn bebek etkileşimini olumsuz etkilemektedir (Obeidat vd., 2009). Bu konudaki bir diğer önemli konu da YYBÜ'de tedavi gören bebeklerin serebral palsi, görme ve işitme kaybı ve öğrenme problemleri gibi özel bakım gerektiren kronik tıbbi durumlar açısından risk altında olmasıdır (Gorzilio vd., 2015; Månsson ve Stjernqvist, 2014). Bu nedenle YYBÜ'de yatan bebekler ve ebeveynleri arasındaki etkileşimin erken başlatılması bu sürece uyumu kolaylaştıracaktır (Çakmak ve Karaçam, 2018; Franklin, 2006).

Sağlık personeli ebeveynlerin birincil bakım vericileri olduğunu unutmamalı ve AMB uygulamalarını desteklemelidir (Coughlin, 2014). AMB uygulamaları ile ebeveynler YYBÜ ortamında kendilerini işe yarar hissetmekte, rol kaybı yaşamamakta ve ebeveyn-bebek etkileşiminin artması ile birlikte ebeveyn-bebek bağlanma süreci de hızlanmaktadır (Günay ve Coşkun, 2019; Gooding vd., 2011). AMB uygulamaları ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin azalmasına ve problem çözme becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Çakmak ve Karaçam, 2018). Böylece ebeveynlik becerilerinin gelişmesini de katkı sağlanmaktadır (Als, 1982; Altimier ve White, 2014). AMB'ın bir bileşimi olan bilgi paylaşımı ile aile bebeği hakkında daha fazla söz sahibi olmakta ve belirsizlik kaynaklı kaygıları azalmaktadır (Davidson vd., 2017). Bu nedenle aile merkezli bakım uygulamaları geçerlik ve güvenilirliği yapılmış ölçekler ile değerlendirilmelidir (Akkaş ve Geçkil, 2023).

YYBÜ ortamında doğası nedeniyle birçok stresör bulunmaktadır. YYBÜ ebeveynin varlığı bebeğin bu stresörler ile baş etme yeteneğini güçlendirmektedir (Filippa vd., 2017). Nitekim AMB uygulamalarının yoğun bakımda yatan bebeklerde ağlama süresini, analjezi kullanımını ve stresi azalttığı bildirilmiştir (Özkan ve Taş Arslan 2018; Yavaş Çelik, 2018). AMB verilen bebeklerin beslenme sorunları azalmakta ve kilo alımı artmaktadır (Raiskila vd., 2014). AMB uygulamalarının sağlık personeli üzerinde de olumlu etkileri bulunmaktadır. AMB sağlık personelinin bakım ve tedavi becerilerini geliştirmekte ve iş doyumunu arttırmaktadır. Böylece tükenmişlik düzeyi de azalmaktadır. Ayrıca AMB ile sağlık personeli ile aile iletişimi de artmaktadır (Conk vd., 2018).

Yapılan çalışmalar YYBÜ'de AMB uygulamalarının hem bebek hem de ebeveynler açısından önemini ortaya koymaktadır. Ancak Covid 19 pandemisinde virüsün yayılım hızı azaltmak amacıyla yapılan uygulamalardan birisi de hastanelerde ziyaretçi kısıtlamasıydı. Pediatri hemşireliğinde bakım önemli bir parçası olan AMB uygulamalarının Covid 19 pandemisinde hastanelerde uygulanan kısıtlamalar nedeniyle etkilendiği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, Covid 19 pandemisi sırasında YYBÜ'de AMB uygulamalarına etkisini incelemektir.

Araştırma soruları:

1. Covid 19 pandemisi sırasında YYBÜ'de AMB uygulamalarının durumu nedir?
2. Covid 19 pandemisi sırasında YYBÜ'de bebeği bulunan ebeveynlerin deneyimleri nelerdir?

2. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu araştırma PRISMA sistematik incelemeler ve meta-analizler için kontrol listesi doğrultusunda Ağustos-Ekim 2022 tarihleri arasında hazırlanmış ve yazılmış bir sistematik incelemedir (Karaçam, 2013).

2.1. Tarama Stratejisi

Yapılan çalışmada EBSCO, Scopus, Pubmed, Google Scholar, Science Direct ve Web of Science veri tabanları taranmıştır. Taramada Boolean operatörleri kullanılarak Türkçe'de "(kısıtlama OR

karantina) AND Covid-19 AND YYBÜ AND ebeveyn AND aile merkezli bakım” ve İngilizce’de “(lockdown OR restriction) AND Covid-19 AND NICU AND parent AND (family centered care OR family-centered care)” anahtar kelimeleri kullanılmıştır.

2.2. Seçim kriterleri

Araştırmaya dâhil edilme ve dışlanma kriterleri PICOS yöntemi temel alınarak oluşturulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmanın PICOS’a Göre Seçim Kriterleri

PICOS Bileşenleri	Dahil Edilme Kriterleri
P Örneklem	YYBÜ’de bebeği yatan ebeveynler ve YYBÜ’de çalışan sağlık personeli
I Girişim	Covid 19 nedeniyle uygulanan kısıtlamalar
C Karşılaştırma	YYBÜ’de aile merkezli bakım uygulamaları
O Sonuç	Covid 19 nedeniyle uygulanan kısıtlamaların YYBÜ’de aile merkezli bakım uygulamalarına etkisi
S Çalışma tasarımı	Tanımlayıcı araştırmalar, nitel araştırmalar, kesitsel araştırmalar

Araştırmaya 2020-2022 yılları arasında YYBÜ’de Covid 19’un yayılma hızını yavaşlatmak için uygulanan kısıtlamaların AMB uygulamalarına etkisini inceleyen Türkçe ve İngilizce dillerinde yayınlanan, tam metnine erişilebilen çalışmalar dâhil edilmiştir. Bu konuda yapılan tez çalışmaları, kongrede sunulan bildirimler, sistematik derlemeler, kitap bölümleri, kısa bilgiler, ön yazılar, mektuplar olgu sunumları, tekrarlı çalışmalar ve haberler araştırmaya dâhil edilmemiştir.

2.3. Çalışmaların belirlenmesi ve seçilmesi

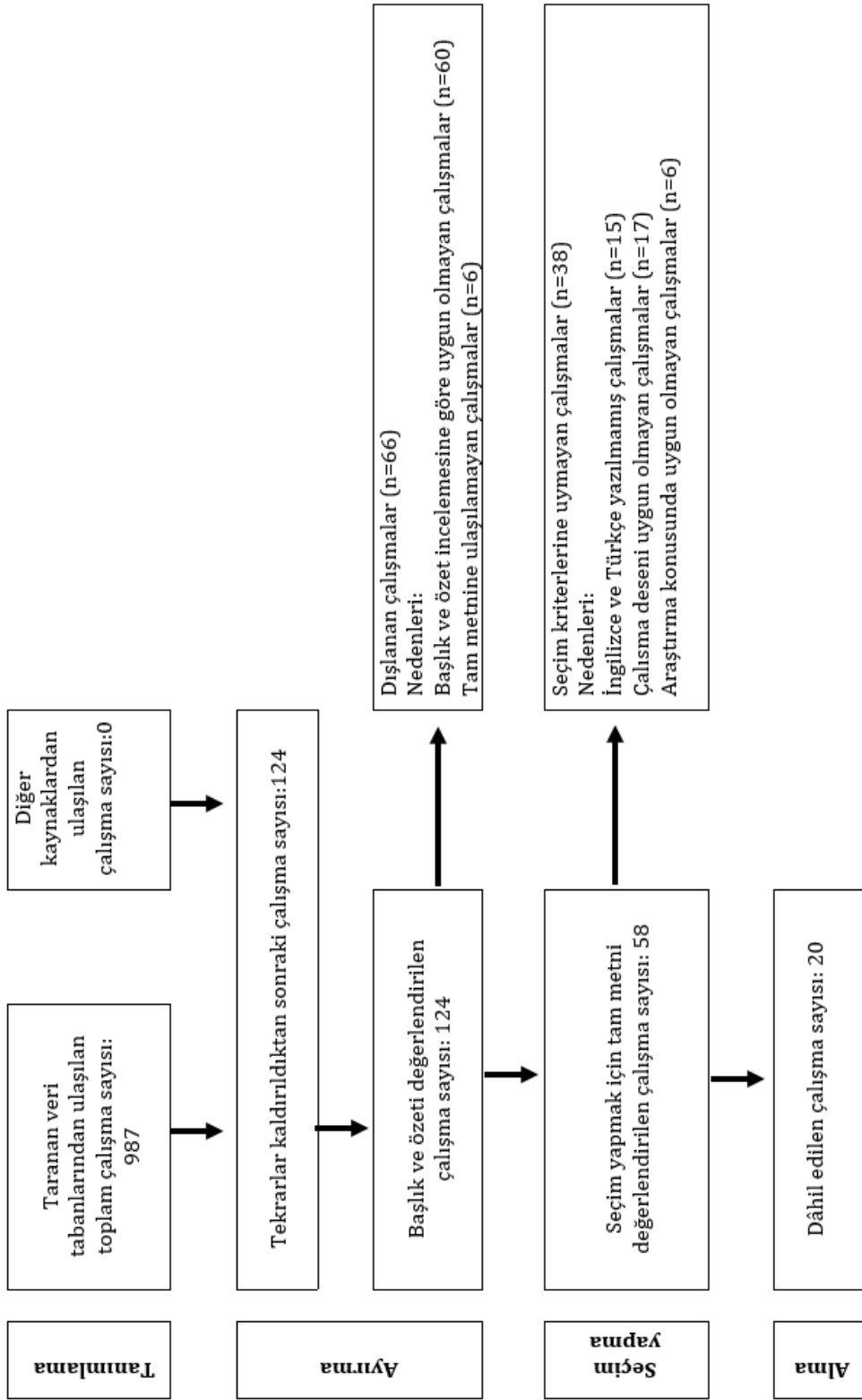
Araştırmaya dahil edilen çalışmaların belirlenmesi ve seçilmesine yönelik PRISMA 2020 (Page vd., 2021) akış şeması Şekil 1’de verilmiştir. Araştırmanın ilk adımında Boolean operatörleri kullanılarak belirlenen anahtar kelimeleri ile veri tabanları çalışma başlıkları temel alınarak araştırma kapsamına uygun araştırmalar taranmıştır. İkinci aşamada taramada ulaşılan aynı araştırmalar kaldırılmıştır. Araştırmaların başlık ve özetleri dâhil edilme kriterlerine göre incelenmiştir. Başlık ve özete göre uygun olduğu düşünülen tam metinleri incelenmiş seçim kriterlerine uygun olmayan araştırmalar dışlanmış, 20 araştırma çalışmaya dâhil edilmiştir.

2.4. Verilerin analizi

Araştırmada verilerin çekilmesi için araştırmanın künyesi, türü, yapıldığı ülke, örnekleme ait özellikler, veri toplama yöntemi ve araçları ve YYBÜ’de uygulanan kısıtlamalar ve kısıtlamaların etkileri içeren başlıkların bulunduğu veri çekme formu kullanılmıştır. Veri çekme formuna taramada ulaşılan makaleler kaydedilmiştir. Elde edilen verilerin incelenmesinde STROBE (Karaçam vd., 2014) ve COREQ (Attepe Özden vd., 2022) kontrol listeleri temel alınarak araştırmaya dâhil edilmiştir.

2.5. Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırma erişime açık veri tabanları üzerinden yürütüldüğü ve insanlar üzerinde bir girişim, anket uygulaması vb. yapılmadığı için etik kurul onayı alınmamıştır. Ayrıca araştırmaya dâhil edilen tüm makalelere atıfta bulunulmuş ve kaynakçada gösterilmiştir.

Şekil 1. PRISMA 2020 Akış Şeması: Sistematik İncelemeler için Çalışmaların Seçilmesi ve Dahil Edilme Süreci

3. BULGULAR

3.1. Çalışmaların Özellikleri

Bu sistematik incelemede alınma kriterlerine uyan 20 adet araştırma makalesi incelenmiştir. Tablo 2'de değerlendirilen 20 çalışmanın yazarı/yazarları, yılı, yapılan ülke, araştırma tipi, örnekleme, veri toplama yöntemi, veri toplama araçları ve bulguları yer almaktadır. İncelenen araştırmaların 6'sı birden fazla ülkede yürütülmüştür. Diğer araştırmaların üçü ABD, ikisi Türkiye, biri Avustralya, biri Kanada, biri Holanda, biri Kolombiya, biri İngiltere, biri Norveç ve biri Çin'de yürütülmüştür. Araştırmaların desenlerine bakıldığında 11 araştırmada tanımlayıcı-kesitsel desen, 8 tanesinde nitel araştırma deseni ve bir tanesinde retrospektif araştırma deseni kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmalar 3910 ebeveyn, 597 sağlık personelinin katılımı ve 129 hastanın tıbbi kayıtlarının incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kesitsel çalışmaların çoğunluğunda veriler online anket (10) ile toplanmış, nitel araştırmalarda ise derinlemesine görüşme tekniği (6) kullanılmıştır.

3.2. Covid 19'a bağlı kısıtlamaların YYBÜ'de Aile merkezli bakım üzerine etkilerine yönelik bulgular

Bu sistematik incelemeye alınan çalışmalarda çoğunlukla YYBÜ'de ziyaretçi kısıtlamalarının olduğu, tek ebeveynin kısa süreli olarak bebeğin yanında olmasına izin verildiği belirlenmiştir (Adama vd., 2022; Broom vd., 2022; Coutts vd., 2022; Osorio Galeano ve Salazar Maya, 2021; Kostenzer vd., 2021; Litmanovitz vd., 2021; Ozawa vd., 2021; Scala vd., 2021; Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Darcy Mahoney vd., 2020; Muniraman vd., 2020; Fan vd., 2020). Araştırma sonuçlarına göre kısıtlamalar küçük birimlerde daha katı uygulanırken, büyük birimlerde ve aile odalarının bulunduğu birimlerden daha esnek uygulanmıştır (Litmanovitz vd., 2021). Uygulanan kısıtlamaların en çok babaları olumsuz etkilediği, uzun süre eşlerini ve bebeklerini göremedikleri bulunmuştur (Kostenzer vd., 2022a; Meesters vd., 2022; Garfield vd., 2021; Kynø vd., 2021). Bu durumun annelerin sosyal desteğinin azalmasına neden olduğu bildirilmektedir (Coutts vd., 2022; Kynø vd., 2021).

Araştırmada yapılan kısıtlamalar nedeniyle ebeveynlerin zorluklar yaşadığı, anksiyete, stres ve öfke düzeylerinin arttığı belirlenmiştir (Adama vd., 2022; Broom vd., 2022; Meesters vd., 2022; Kynø vd., 2021; Erdei vd., 2022). YYBÜ de yapılan kısıtlamalar nedeniyle ebeveyn-sağlık personeli iletişimin zorlaştığı ve bilgi paylaşımında sıkıntılar olduğu (Kynø vd., 2021; Şimşek vd., 2022), ebeveyn eğitimlerinin aksadığı (Broom vd., 2022; Osorio Galeano ve Salazar Maya, 2021; Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Meesters vd., 2022), kanguru bakımının ve ten tene temasın uygulanmadığı (Osorio Galeano ve Salazar Maya, 2021; Litmanovitz vd., 2021; Ozawa vd., 2021; Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Kostenzer vd., 2022a; Garfield vd., 2021; Şimşek vd., 2022; Vance vd., 2021), ebeveynlerin bakıma katılmasına izin verilmediği (Osorio Galeano ve Salazar Maya, 2021; Litmanovitz vd., 2021; Muniraman vd., 2020; Fan vd., 2020; Kostenzer vd., 2022a; Vance vd., 2021; McCulloch vd., 2022), ebeveynlerin bebeklerini kucağına alamadığı (Şimşek vd., 2022), ebeveyn bebek etkileşiminin azaldığı (Muniraman vd., 2020) ve ebeveynlik rolünün gelişiminde sorunlar olduğu (Osorio Galeano ve Salazar Maya, 2021; Muniraman vd., 2020; Garfield vd., 2021) saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular YYBÜ'de Covid 19 nedeniyle uygulanan kısıtlamaların emzirmeyi etkilediğini göstermektedir. Bazı birimlerde emzirmeye izin verildiği (Kostenzer et al., 2021), bazılarında sadece annelerin süt sağıp getirmesine izin verildiği ve emzirmeye izin verilmediği görülmektedir (Litmanovitz vd., 2021; Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Garfield vd., 2021; Vance et al., 2021). Ayrıca annelerin emzirme konusunda yeterli ya da hiç eğitim almadığı da bir diğer önemli bulgudur (Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Darcy Mahoney vd., 2020; Muniraman vd., 2020).

Tablo 2. YYBÜ'de Covid 19'un Aile Merkezli Bakım Üzerine Etkisini İnceleyen Araştırmalar

Yazar/ Yazarlar Yıl	Ülke	Araştırma deseni	Araştırma Grubu (katılımcı sayısı)	Veri toplama yöntemi ve araçları	Araştırmadan elde edilen temel bulgular
Adama vd., (2022)	12 ülkeden katılım sağlanmıştır. Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Gana, İrlanda, İtalya, Norveç, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, ABD	Tanımlayıcı, kesitsel	YYBÜ'de yatan babalar (108)	Online anket - USA-based National Institutes of Health (NIH) - Coronavirus Perinatal Experiences - Impact Survey - (COPE-IS) - and the Impact Update (COPE-IU).	Katılımcıların çoğunluğunun Covid 19 nedeniyle YYBÜ'de kısmi kısıtlama yaşadığı, kısmi kısıtlama yaşayanların hiç kısıtlama yaşamayan ve tam kısıtlama yaşamayanlara daha fazla güçlük yaşadığı, öfke, anksiyete ve mutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir.
Broom vd. (2022)	Avustralya	Tanımlayıcı, kesitsel	YYBÜ'de yatan ebeveynler (33)	Online anket - Araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu	Katılımcıların çoğunluğu kısıtlamalar nedeniyle sadece bir ebeveynin 1 saat süre ile bebeğini görebildiğini, kısıtlamalar nedeniyle aile üyeleri arasındaki etkileşimin azaldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte ebeveynlerin sadece yarısının sağlık personeli tarafından eğitim aldığı, çoğunluğunun kısıtlamalar konusunda rahat olmadıkları, YYBÜ'de buldukları süre içinde stresli oldukları bulunmuştur.
Şimşek vd. (2022)	Türkiye	Nitel araştırma	YYBÜ'de çalışan hemşireler (19)	Derinlemesine görüşme - Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmadan elde edilen bulgular Covid 19 nedeni alın kısıtlamaların ebeveyn bebek etkileşiminin azalmasına, ebeveynin bebeği kucağına alması, kanguru bakımı gibi uygulamaların kaldırılmasına, ebeveynler ve sağlık personeli arasındaki iletişim ve bilgi paylaşımında zorluklarına neden olduğunu göstermiştir.
Coutts vd. (2022)	Güney Afrika Cumhuriyeti	Nitel araştırma	YYBÜ'de çalışan sağlık personeli (23)	Gözlem ve Derinlemesine görüşme - Gözlem formu - Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmada Covid 19 kısıtlamaları nedeniyle uzun süre ebeveynlerin YYBÜ'ye girmesine izin verilmediği, sonraki süreçte sadece emziren annelere izin verildiği belirtilmiştir. Bu durumun zaten stresli olan annelerin sosyal desteğinin azalmasına neden olmuştur. Ayrıca başlangıçta annelerin sadece sağdıkları süti bırakmalarına izin verildiği için uzaktan gelen anneler için bunun güçlük yarattığı bildirilmiştir.
Erdei vd. (2022)	ABD	Tanımlayıcı, kesitsel	YYBÜ'de yatan anneler (108)	Online anket - Coronavirus Health Impact Survey (CRISIS). - Uzamış Yas Bozukluğu Ölçeği, - YYBÜ Anne Baba Stres Ölçeği	Araştırmaya katılan annelerin çoğunluğunun yüksek düzeyde stres yaşadığı, Covid nedeniyle uzamış yas bozukluğunun ebeveynlere strese daha yakın hale getirdiği belirtilmiştir.

Tablo 2'nin devamı

Kostenzer vd. (2022)	12 ülkeden katılım sağlamıştır. Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, İtalya, Meksika, Yeni Zelanda, Polonya, İsveç, Türkiye ve Ukrayna	Tanımlayıcı kesitsel	YYBÜ'de yatan ebeveynler (1148)	bebeği	Online anket	Araştırmacılar tarafından hazırlanmış anket formu	Araştırmada aile merkezli bakım uygulamalarında ülkeler arasında farklılıklar belirlenmiştir. Bazı ülkelerde Covid 19 nedeniyle kısıtlamalar daha az iken bazı ülkelerde çok sıkı kısıtlamalar yapılmıştır. Bunun sonucunda kısıtlamalar nedeniyle ebeveynin YYBÜ'de bulunma süresi azalmış, özellikle babalar YYBÜ'ye ziyaretçi olarak alınmamış, kanguru bakımı, ailenin bakıma katılımı, emzirme olumsuz etkilenmiştir. Bununla birlikte ebeveynlerin aile merkezli destekli bakımı desteklemek amacıyla teknoloji kullanımının (video ile görüşme, tele sağlık uygulamaları vb) istenildiği düzeyde olmadığı bildirilmiştir.
McCulloch vd. (2022)	Kanada	Nitel araştırma	YYBÜ sağlık çalışanları (11)	çalışan personeli	Odak grup görüşmesi ve Derinlemesine görüşme	Yan yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmada ortaya çıkan temalar aile merkezli bakım uygulamalarının devamının sağlanması ve teknoloji kullanımını ile ilgili başarıları, aile katılımı eksikliği, ebeveyn mutluluğu, kurumsal engeller ve sanal bakım ile ilgili engelleri ortaya koymuştur.
Meesters vd. (2022)	Hollanda	Tanımlayıcı kesitsel	YYBÜ'de yatan ebeveynler (25)	bebeği	Online anket	Görsel Analog Skala YYBÜ Anne-Baba Stres Ölçeği Covid 19 deneyimlerine yönelik anket formu	Araştırmada ebeveynler bebeklerinden ayrı kaldığı ve her zaman kucağına alamadıkları için stres yaşamışlardır. Diğer aile üyelerinin özellikle eşlerin bebeği ziyaret etmesine izin verilmemesi ve kısıtlamalar hakkında yeterli bilgi verilememesi ek stres nedeni olarak gösterilmiştir.
Osorio Galeano ve Maya (2021)	Kolombiya	Nitel araştırma	YYBÜ'de yatan ebeveynler (12)	bebeği	Derinlemesine görüşme	Yan yapılandırılmış görüşme formu	Katılımcıların pandemi nedeniyle YYBÜ'de bulunma zamanlarının kısıtlandığı, sağlık personeli yüz yüze görüşemedikleri için WhatsApp ile bebekleri hakkında bilgi aldıkları ancak açık, yakın ve sürekli bilgiye ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Ayrıca kısıtlamalar nedeniyle ebeveynlerin bakıma katılmadığı, kanguru bakımının uygulanmadığı, bebek bakımı ile ilgili eğitim almadıkları, ebeveynlik rollerine gelişiminde özellikle babaların olumsuz etkilendiği ve taburculuk sonrası sosyal desteğin azaldığı bulunmuştur.
Garfield vd. (2021)	İngiltere	Tanımlayıcı kesitsel	YYBÜ'de sağlık çalışanları (56)	çalışan personeli	Online anket	Araştırmacılar tarafından hazırlanmış anket formu	Araştırmaya katılan ebeveynlerin kısıtlamalar nedeniyle bebekleri ile etkileşimlerinin bozulduğu, bu durumun özellikle babaları olumsuz etkilediği, kısıtlamalar nedeniyle psikolojilerinin olumsuz etkilendiği, ebeveynlik konusunda özgüvenlerinin azaldığı, emzirmenin ve kanguru bakımının olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.
Kostenzer vd (2021)	56 ülkeden katılım sağlamıştır	Tanımlayıcı kesitsel	YYBÜ'de yatan ebeveynler (1987)	bebeği	Online anket	Araştırmacılar tarafından hazırlanmış anket formu	Araştırmada ülkeler arasında farklılıklar olsa da YYBÜ'de çoğunlukla ziyaretçi kısıtlamalarının uygulandığı, genellikle tek ebeveynin ünite içerisinde bulunmasına izin verildiği, kısıtlamaların kanguru bakımı, ebeveynlerin bakıma katılımı ve ebeveyn-bebek etkileşimini olumsuz etkilediği bulunmuştur. Ayrıca ebeveynlerin yarısına YYBÜ'de bulunmaya alternatif yöntemler (fotoğraf, video gibi görüntülü konuşma vb.) sunulmamıştır. Emzirme açısından bakıldığında YYBÜ'lerin çoğunluğunda bebeklerin anne sütü ile beslenmesi teşvik edilmiş olsa da, emzirme yerine annelerin süt sağıp getirmeleri istenmiştir.

Tablo 2'nin devamı

Kynø vd. (2021)	Nitel araştırma	YVBÜ'de çalışan ebeveynler (13)	Derinlemesine görüşme - Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmaya katılan ebeveynlerin kısıtlamalar nedeniyle stres süresinin arttığı, özellikle babaların bebeklerine erişiminin kısıtlandığı, bilgi almada güçlük yaşadığı ve sosyal desteklerinin azaldığı belirlenmiştir.
Litmanovitz vd. (2021)	Tanımlayıcı, kesitsel	YVBÜ'de çalışan sağlık personeli (96)	Online anket - Anket formu	Araştırmada YVBÜ'lerin çoğunluğunda tek ebeveynin ziyaretine izin verildiği, anne ve baba dışındaki aile üyelerinin ziyaretine izin verilemediği belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre kısıtlamaların küçük birimlerde (20 ve daha az yatak) daha fazla, tek aile odaları odalı ve 40 daha büyük birimlerde (40 yatak ve üstü) birimlerde daha az kısıtlama uygulanmıştır. Ayrıca bakıma katılım, ten tene temas, emzirme, anne sütü ile beslenme ve ebeveynlere sağlanan psikolojik destek kısıtlamalardan etkilenmiştir.
Fan vd. (2020)	Nitel araştırma	YVBÜ'de yatan ebeveynler (14)	Derinlemesine görüşme - Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmaya katılan ebeveynler Covid 19 kısıtlamaları nedeniyle YVBÜ'de sağlık personeli ile yüz-yüze görüşemediklerini, yeterli bilgi alamadıklarını, ziyaretlerin kısıtlanması nedeniyle bakıma aktif katılmadıklarını, bebeklerini emziremediklerini, toplu taşımadaki kısıtlamalar nedeniyle sağlık kuruluşuna ulaşmada sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmiştir.
Ozawa vd. (2021)	Tanımlayıcı, kesitsel	YVBÜ'de sorumlu hemşireler (52)	Online anket - Anket formu	Araştırmada kısıtlamalar nedeniyle ebeveynlerin YVBÜ'de bulunma süresinin kısaldığı, anne baba dışında kardeş, büyük anne büyük baba ziyaretlerine izin verilemediği, kanguru bakımının azaldığı, ebeveynin bebek beslenmesindeki rolünün azaldığı belirlenmiştir.
Scala vd. (2021)	Retrospektif	YVBÜ tıbbi kayıtları (129)	Tıbbi kayıtların - Tıbbi inceleme - Kayıt formu	Araştırmada pandemide ebeveyn ziyaretlerinin sıklığı ve süresinin azaldığı belirlenmiştir. Bu durum aile merkezli bakım uygulamalarını etkilemiştir.
Vance vd. (2021)	Nitel araştırma	YVBÜ'de yatan ebeveynler (169)	Online anket - Anket formu	Araştırmada pandemide YVBÜ'de ebeveynlere yönelik uygulanan kısıtlamaların aile merkezli bakım uygulamalarından özellikle bakıma katılım, emzirme ve ten-tene temas gibi uygulamaların olumsuz etkilendiği bildirilmiştir.
Yavaş Çelik ve Güler vd. (2022)	Nitel araştırma	YVBÜ'de çalışan hemşireler (63)	Online görüşme - Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Araştırmada kısıtlamalar nedeniyle aile ziyaretlerinin kaldırıldığı, kanguru bakımının durdurulduğu, aile eğitimlerinin aksadığı, emzirmenin kesintiye uğradığı, emzirme eğitiminin verilemediği saptanmıştır.
Darcy Mahoney vd. (2020)	Tanımlayıcı, kesitsel	YVBÜ'de çalışan hemşireler (277)	Online anket - Anket formu	Araştırmada 7/24 ebeveyn varlığına izin verilmediği, aile katılımının, ebeveyn sunulan psikolojik ve emzirme desteğinin azaldığı bildirilmiştir.
Muniraman vd. (2020)	Tanımlayıcı, kesitsel	YVBÜ'de yatan ebeveynler (231)	Online ve yüz-yüze anket - Anket formu	Araştırmada YVBÜ'de çoğunlukla tek ziyaretçi ile sınırlı ziyaret politikası uygulandığı bulunmuştur. Kısıtlamalar nedeniyle ebeveynlerin bebekleri ile yeterince bağ kuramadığı, bakıma katılmadıkları ve emzirmenin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada amacı Covid 19'un yayılmasını önlemek amacıyla YYBÜ'lerinde uygulanan kısıtlamaların AMB uygulamaları üzerine etkisi incelenmiştir. Yapılan incelemede küçük birimler ve aile odası bulunmayan ünitelerde ebeveyn varlığı ile ilgili katı kısıtlamalar uygulandığı ve uygulanan kısıtlamalar nedeniyle ebeveynler, YYBÜ'de yatan bebekler, emzirme YYBÜ'de çalışan sağlık personeli üzerinde olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir.

AMB bileşenlerinden biri ailenin bakıma katılmasıdır (URL 1). Bebeğin bakımına katılan ebeveynlerin stres düzeyi azalmakta, kendine güveni ve bebekle etkileşimi artmaktadır (Coughlin, 2014). Ebeveynlerin YYBÜ'de bakıma katılması ebeveynin kendini işe yarar hissetmesini sağlamakta, ebeveyn bebek bağlanmasını hızlandırmakta (Günay ve Coşkun, 2019; Gooding vd., 2011), anksiyete düzeylerini azaltıp problem çözme becerileri geliştirmektedir (Çakmak ve Karaçam, 2018). Covid 19 virüsünün yayılmasını önlemek amacıyla YYBÜ'de ailenin bulunmasına yönelik uygulanan kısıtlamalar AMB ile ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmalara, önerilere, politika ve prosedürlere aykırıdır (van Veenendaal vd., 2021). Uygulanan kısıtlamaların uzun vadeli sonuçları henüz tam olarak bilinmese de zaten savunmasız olan yeni doğan bebekler ve aileleri üzerinde ek baskı oluşturduğu belirtilmektedir (Kostenzer vd., 2022b). Nitekim yapılan sistematik incelemede de aileler kısıtlamalar nedeniyle öfke, stres ve anksiyete yaşadığı belirlenmiştir (Adama vd., 2022; Broom vd., 2022; Meesters vd., 2022; Kynø vd., 2021; Erdei vd., 2022). Diğer yandan AMB uygulamaları kapsamında ebeveyn varlığının sağlaması bebeğin YYBÜ'de bulunda stresörler ile baş etme yeteneğini güçlendirmektedir (Filippa vd., 2017). Ebeveyn varlığı bebeğin stresini azaltmada önemli bir stratejidir (Coughlin, 2014). YYBÜ'de yatan bebeğin stresini azaltmak, engellemek ve yönetmek önemlidir. Çünkü stres hasta ve prematüre bebeklerin daha fazla enerji harcamasına yol açmaktadır. Zaten enerji ihtiyacı fazla olan bebeğin stres nedeniyle enerji harcaması, bebeğin iyileşme sürecini ve gelişimini olumsuz etkilemektedir (Altimier ve White, 2014). Pandemi sırasında yapılan kısıtlamaların YYBÜ'de bulunan bebekler üzerine etkisini inceleyen çalışmalar bulunmasa da geçmişte yapılan AMB uygulamalarının bebekler üzerine etkisini inceleyen çalışma sonuçlarına göre tahmin yapmak mümkündür. YYBÜ'de ebeveyn varlığına yönelik uygulanan kısıtlamalar ve AMB verilememesi nedeniyle bebeğin stresinin yönetilmesinde zorlukları yaşanacağı, hastanede yatış süresinin uzayabileceği, ebeveynlerin bakım ve emzirme becerilerinin olumsuz etkilenmesi sonucu tekrar hastaneye yatma riskinin artabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte öngörülen bir diğer risk de beslenme ve kilo alımı ile ilgili sorunların artması ile ilgilidir. Ayrıca hastanede yatış süresinin uzaması ve yeniden hastaneye yatma enfeksiyon riskini de arttıracaktır. Ne yazık ki bu araştırmada, uygulanan kısıtlamalar nedeniyle ebeveynlerin bakıma katılımının engellendiği bulunmuştur.

Covid 19 nedeniyle YYBÜ'de uygulanan kısıtlamalar ilerleyen dönemlerde bebeğin gelişimini aile refah düzeyini etkilemektedir (Erdei ve Liu, 2020). Çünkü ebeveyn-bebek ayrılığı ebeveyn-bebek bağlanmasını güçleştiren bir durumdur (Obeidat vd., 2009). Bu durum anne ve babalarda ebeveynlik rollerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir (Çakmak ve Karaçam, 2018; Franklin 2006). Covid 19 virüsünün bulaşmasını önlemek amacıyla takma zorunluluğu gelen maskelerin YYBÜ'de ebeveyn-bebek bağının gelişmesini ve sağlık personeli-ebeveyn iletişimini olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Darcy Mahoney vd., 2020). Bununla birlikte yapılan çalışmalarda pandemi döneminde sağlık personelinin ebeveynlere verdiği desteğin azaldığı, bu nedenle de ebeveynlerin bebek bakım becerilerinin olumsuz etkilendiği bildirilmiştir (Muniraman vd., 2020; Fan vd., 2020). Bu durum aynı zamanda AMB bileşenlerinden biri olan iş birliği ilkesi ile de örtüşmemektedir (URL 3).

Kısıtlamalar nedeniyle AMB uygulanmaması emzirmeyi de olumsuz etkilemektedir. Ebeveyn-bebek ayrılığı başarılı emzirme şansını azaltmaktadır. Bu sistematik inceleme kapsamına alınan çalışmaların sonuçlarına göre, yapılan kısıtlamalar nedeniyle emzirmeyi destekleyen ten tene temas gibi uygulamalar yapılmadığı, annelere emzirme ve süt sağma ile ilgili yeterli bilgi verilmediği ve planlı eğitimlerin yapılmadığı görülmüştür (Yavaş Çelik ve Güler, 2022; Darcy Mahoney vd., 2020; Muniriman vd., 2020; Fan vd., 2020). Ek olarak bu araştırmada elde edilen bir diğer bulgu da sağlık personelinin ebeveynler ile bilgi paylaşımındaki sorunlardır (Kostenzer vd., 2021; Kostenzer vd., 2022a; Meesters vd., 2022). Bilgi paylaşımı aile merkezli bakımın dört önemli bileşeninden birisidir (URL 3). Covid 19 nedeniyle uygulanan kısıtlamalar aile ile bilgi paylaşımını da olumsuz etkilemiştir.

YYBÜ'de AMB uygulanmasında sağlık personelleri anahtar kişilerdir. Ancak pandemi nedeniyle oluşan stres ve kaygı, iş yükünün artması, uzun ve zorlu mesai saatleri, getirilen kısıtlamalar, yaşanan kayıplar, sağlık bakımı ile ilgili politika ve rehberlerdeki değişimler sağlık personelinin AMB uygulamasının önünde engel oluşturmuştur (Cena vd., 2021). Yapılan araştırma da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Pandemi ile ilgili kısıtlamalar, kanıta dayalı bebek ve aile merkezli gelişimsel bakım yaklaşımının uygulanması da dahil olmak üzere bakım kalitesini de etkilemiştir (van Veenendaal vd., 2021; Kostenzer vd., 2022b).

van Veenendaal ve ark. (2021) Uluslararası Aile Entegre Bakım komitesi olarak Covid 19 pandemisinde YYBÜ'de aile merkezli bakımın sağlanması, devamı ve sürekliliğini önermiştir. Bu amaçla aile merkezli bakımda teknoloji kullanımı ön plana çıkmıştır. Patel ve arkadaşlarının (2023) yaptığı çalışmada pandemi sırasında YYBÜ tele-sağlık uygulamalarının arttığı bulunmuştur. Türkiye'de Taşgıt ve Dil (2022) tarafından yapılan çalışmada haftada bir kez FaceTime uygulaması ile bebeklerini gördükleri belirlenmiştir. Ancak Kostenzer ve ark. (2022a) çalışmalarında aile merkezli bakımda teknoloji kullanımının yeterli düzeyde olmadığını bildirmiştir. Osorio Galeano ve Maya (2021)'nin Kolombiyada yaptıkları çalışmada kısıtlamalar nedeniyle sağlık personeli yüz yüze görüşemedikleri için WhatsApp ile bebekleri hakkında bilgi aldıkları ancak açık, yakın ve sürekli bilgiye ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak Covid 19'un yayılmasını önlemek amacıyla YYBÜ'de uygulanan kısıtlamalar aile merkezli bakım uygulamalarını engellemiştir. Ebeveynler bebeklerinin birincil bakım vericileridir. Ebeveynlerin YYBÜ'de varlığının kısıtlanması stres ve anksiyete düzeylerinin artmasına ve ebeveynlik rollerinin gelişmemesine neden olabileceği düşünülmektedir. Bu durum aynı zamanda bebeğin taburculuğundan sonra emzirme ve farklı sağlık sorunları nedeniyle bebeğin tekrar YYBÜ'de yatmasına neden olabilir. Bebek açısından bakıldığında ise bebeğin YYBÜ'de bulunan stresörler ile baş etmesinde yardımcı olan ebeveynlerin olmaması olumsuz bir durumdur. Bu nedenle YYBÜ'de ebeveyn varlığının sağlanması ve sürdürülmesi çok önemlidir. Pandemi gibi durumlarda sağlık kuruluşlarının ebeveyn varlığını kısıtlamayan politikalar geliştirmesi önerilmektedir. YYBÜ'de çalışan sağlık personelinin kanıta dayalı uygulamalar rehberliğinde aile merkezli bakımı sağlamalı, sürdürmeli ve korumalı, bu konuda yenilikçi uygulamaların geliştirmelidir.

Bu araştırmanın sonuçları değerlendirilirken bazı sınırlılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Araştırmada belirli veri tabanlarında sadece Türkçe ve İngilizce dilinde yayınlanan, tam metnine ulaşılabilen makalelerin, tez ve bildirilerin sistematik incelemeye dâhil edilmesi araştırmanın sınırlılığıdır.

KAYNAKLAR

- Adama, E.A., Koliouli, F., Provenzi, L. vd. (2022). COVID-19 restrictions and psychological well-being of fathers with infants admitted to NICU-An exploratory cross-sectional study. *Acta Paediatr* 111(9):1771-1778. <https://doi.org/10.1111/apa.16455>
- Akkaş, N., Geçkil, E. (2023). Family-Centered Care Scale in Neonatal Intensive Care Unit (FCCS-NICU): Development and psychometrics evaluation. *J Pediatr Nurs* 72:168-176. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2022.11.031>.
- Akkoyun, S., Tas Arslan, F. (2019). Investigation of stress and nursing support in mothers of preterm infants in neonatal intensive care units. *Scand J Caring Sci* 33(2):351-358. <https://doi.org/10.1111/scs.12630>
- Als, H. (1982). Toward a synactive theory of development: Promise for the assessment and support of infant individuality. *Infant Ment Health J* 3(4):229-243. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(198224\)3:4<229::AID-IMHJ2280030405>3.0.CO;2-H](https://doi.org/10.1002/1097-0355(198224)3:4<229::AID-IMHJ2280030405>3.0.CO;2-H)
- Altimier, L., White, R.D. (2014). The neonatal intensive care (NICU) environment. In: Kenner C, Lott JW (eds) *Comprehensive neonatal nursing care*. 5th ed. Springer, Newyork, pp 722-735.
- Attepe Özden, S., Tekindal, M., Gedik, T.E. vd (2022). Nitel araştırmaların rapor edilmesi: COREQ Kontrol Listesinin Türkçe uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 35:522-529. <https://doi.org/10.31590/ejosat.976957>
- Broom, M., Cochrane, T., Cruickshank, D., Carlisle, H. (2022). Parental perceptions on the impact of visiting restrictions during COVID-19 in a tertiary neonatal intensive care unit. *J Paediatr Child Health* 58(10):1747-1752. <https://doi.org/10.1111/jpc.16079>
- Cena, L., Biban, P., Janos, J. vd. (2021). The collateral impact of COVID-19 emergency on neonatal intensive care units and family-centered care: challenges and opportunities. *Front Psychol* 12:630594. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.630594>
- Chu, D.K., Akl, E.A., Duda, S. vd. (2020). Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: A systematic review and meta-analysis. *Lancet* 395(10242):1973-1987. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)31142-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)31142-9)
- Cong, X., Wu, J., Vittner, D. vd. (2017). The impact of cumulative pain/stress on neurobehavioral development of preterm infants in the NICU. *Early Hum Dev* 108:9-16. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2017.03.003>
- Conk, Z., Başbakkal, Z., Yardımcı, F. (2018). Çocuk sağlığına genel bakış. In: Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B (Eds) *Pediatric hemşireliği*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, pp 41-45.
- Coughlin, M.E. (2014). *Transformative nursing in the NICU trauma-informed age-appropriate care*. Springer, Newyork.
- Coutts, K.A., Neille, J., Louw, N. (2022). Feeding practices in public hospitals' neonatal intensive care units: An exploration into the ways in which COVID-19 affected the best practice in Gauteng. *S Afr J Commun Disord* 69(2):921. <https://doi.org/10.4102/sajcd.v69i2.921>
- Çakmak, E., Karaçam, Z. (2018). The correlation between mothers' participation in infant care in the NICU and their anxiety and problem-solving skill levels in caregiving. *J Matern Fetal Neonatal Med* 31(1):21-31. <https://doi.org/10.1080/14767058.2016.1271412>
- Çekin, B., Turan, T. (2018). The stress levels of parents of premature infants and related factors in neonatal intensive care units. *Turk J Pediatr* 60(2):117-125. <https://doi.org/10.24953/turkjpmed.2018.02.001>

Çelen, R., Taş Arslan, F. (2017). The anxiety levels of the parents of premature infants and related factors. *The Journal of Pediatric Research* 4(2):68. <https://doi.org/10.4274/jpr.65882>

Darcy Mahoney, A., White, R.D., Velasquez, A., Barrett, T.S., Clark, R.H., Ahmad, K.A. (2020). Impact of restrictions on parental presence in neonatal intensive care units related to coronavirus disease 2019. *J Perinatol* 40(Suppl 1):36-46. <https://doi.org/10.1038/s41372-020-0753-7>

Davidson, J.E., Aslakson, R.A., Long, A.C. vd. (2017). Guidelines for family-centered care in the neonatal, pediatric, and adult ICU. *Crit Care Med* 45(1):103-128. <https://doi.org/10.1097/CCM.0000000000002169>

Dunlop, A.L., Logue, K., Thorne, C. (2016). Maternal health risk assessment and behavioral intervention in the NICU setting following very low birth weight delivery. *Matern Child Health J* 20:28-38. <https://doi.org/10.1007/s10995-016-2183-x>

Eom, J.H., Im, Y. (2019). The relationship between stress, social support, and confidence in paternal role perceived by Korean fathers of high-risk infants. *J Pediatr Nurs* 49:e21-e28. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.07.013>

Erdei, C., Liu, C.H. (2020). The downstream effects of COVID-19: a call for supporting family wellbeing in the NICU. *J Perinatol* 40(9):1283-1285. <https://doi.org/10.1038/s41372-020-0745-7>

Erdei, C., Feldman, N., Koire, A., Mittal, L., Liu, C.H.J. (2022). COVID-19 Pandemic Experiences and Maternal Stress in Neonatal Intensive Care Units. *Children* 9(2):251. <https://doi.org/10.3390/children9020251>

Fan, J., Zhou, M., Wei, L., Fu, L., Zhang, X., Shi, Y. (2020). A qualitative study on the psychological needs of hospitalized newborns' parents during Covid-19 outbreak in China. *Iran J Pediatr* 30(2):e102748. <https://doi.org/10.5812/ijp.102748>

Filippa, M., Panza, C., Ferrari, F. vd. (2017). Systematic review of maternal voice interventions demonstrates increased stability in preterm infants. *Acta Paediatr* 106(8):1220-1229. <https://doi.org/10.1111/apa.13832>

Franck, L.S. (2020). COVID-19 hospital restrictions-surveying impact on patient-and family centered care, Erişim tarihi: 01.08.2022. <https://pretermbirthca.ucsf.edu/covid-19-hospital-restrictions-surveying-impact-patient-and-family-centered-care>

Franklin, C. (2006). The neonatal nurse's role in parental attachment in the NICU. *Crit Care Nurs Q* 29(1):81-85.

Garfield, H., Westgate, B., Chaudhary, R., King, M., O'Curry, S., Archibald, S.J. (2021). Parental and staff experiences of restricted parental presence on a neonatal intensive care unit during COVID-19. *Acta Paediatr* 110(12):3308-3314. <https://doi.org/10.1111/apa.16085>

Gooding, J.S., Cooper, L.G., Blaine, A.I., Franck, L.S., Howse, J.L., Berns, S.D. (2011). Family support and family-centered care in the neonatal intensive care unit: origins, advances, impact. *Semin Perinatol* 35(1):20-28. <https://doi.org/10.1053/j.semperi.2010.10.004>

Gorzilio, D.M., Garrido, E., Gaspardo, C.M., Martinez, F.E., Linhares, M.B.M. (2015). Neurobehavioral development prior to term-age of preterm infants and acute stressful events during neonatal hospitalization. *Early Hum Dev* 91(12):769-775. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2015.09.003>

Günay, U., Coşkun, D. (2019). Kanguru bakımı uygulaması başlatılan bir yenidoğan yoğun bakım ünitesinde yenidoğan ekibinin gözlem, görüş ve deneyimleri: Nitel bir araştırma. *Journal of Pediatric Emergency and Intensive Care Medicine* 6(2):85-90. <https://doi.org/10.4274/cayd.galenos.2018.96967>

Holditch-Davis, D., Santos, H., Levy, J. vd. (2015). Patterns of psychological distress in mothers of preterm infants. *Infant Behav Dev* 41:154-163. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2015.10.004>

Jerry, J., O'Regan, E., O'Sullivan, L., Lynch, M., Brady, D. (2020). Do established infection prevention and control measures prevent spread of SARS-CoV-2 to the hospital environment beyond the patient room?. *J Hosp Infect* 105(4):589-592. <https://doi.org/10.1016/j.jhin.2020.06.026>

Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 6(1):26-33.

Karaçam, Z., Elm, E.V., Altman, D.G. vd. (2014). STROBE bildiri: Epidemiyolojide gözlemsel araştırma raporu yazımının güçlendirilmesi için bir rehber. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 17(1):64-72.

Kostenzer, J., Hoffmann, J., von Rosenstiel-Pulver, C., Walsh, A., Zimmermann, L.J., Mader, S. (2021). Neonatal care during the COVID-19 pandemic-a global survey of parents' experiences regarding infant and family-centred developmental care. *EClinicalMedicine* 39:101056. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2021.101056>

Kostenzer, J., von Rosenstiel-Pulver, C., Hoffmann, J., Walsh, A., Mader, S., Zimmermann, L.J. (2022a). Parents' experiences regarding neonatal care during the COVID-19 pandemic: country-specific findings of a multinational survey. *BMJ open* 12(4):e056856. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2021-056856>

Kostenzer, J., Zimmermann, L.J., Mader, S. vd. (2022b). Zero separation: Infant and family-centred developmental care in times of COVID-19. *Lancet Child Adolesc Health* 6(1):7-8. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(21\)00340-0](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00340-0)

Küçükoğlu, S., Aytekin, A., Gülhan, N.F. (2015). Yenidoğan yoğun bakım ünitesinde bebeği yatan annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 12(3):182-188.

Kynø, N.M., Fugelseth, D., Knudsen, L.M.M., Tandberg, B.S. (2021). Starting parenting in isolation a qualitative user-initiated study of parents' experiences with hospitalization in neonatal intensive care units during the COVID-19 pandemic. *PloS One* 16(10):e0258358. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258358>

Litmanovitz, I., Silberstein, D., Butler, S., Vittner, D. (2021). Care of hospitalized infants and their families during the COVID-19 pandemic: an international survey. *J Perinatol* 41(5):981-987. <https://doi.org/10.1038/s41372-021-00960-8>

Månsson, J., Stjernqvist, K. (2014). Children born extremely preterm show significant lower cognitive, language and motor function levels compared with children born at term, as measured by the Bayley-III at 2.5 years. *Acta Paediatr* 103(5):504-511. <https://doi.org/10.1111/apa.12585>

McCulloch, H., Campbell-Yeo, M., Richardson, B. vd. (2022). The impact of restrictive family presence policies in response to COVID-19 on family integrated care in the NICU: A qualitative study. *HERD* 15(2): 49-62. <https://doi.org/10.1177/19375867211065178>

Meesters, N., van Dijk, M., de Carvalho, F.S., Haverman, L., Reiss, I.K., Simons, S.H., van den Bosch, G.E. (2022). COVID-19 lockdown impacts the wellbeing of parents with infants on a Dutch neonatal intensive care unit. *J Pediatr Nurs* 62:106-112. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.09.024>

Muniraman, H., Ali, M., Cawley, P. vd. (2020). Parental perceptions of the impact of neonatal unit visitation policies during COVID-19 pandemic. *BMJ Paediatr Open* 4(1):e000899. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2020-000899>

Obeidat, H.M., Bond, E.A., Callister, L.C. (2009). The parental experience of having an infant in the newborn intensive care unit. *J Perinat Educ* 18(3):23-29. <https://doi.org/10.1624/105812409X461199>

Osorio Galeano, S.P., Salazar Maya, Á.M. (2021). Experiences of parents of preterm children hospitalized regarding restrictions to interact with their children imposed because of the COVID-19 pandemic. *Invest Educ Enferm* 39(2):e10. <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v39n2e10>

Ozawa, M., Sakaki, H., Meng, X. (2021). Family presence restrictions and telemedicine use in neonatal intensive care units during the coronavirus disease pandemic. *Children* 8(7):590. <https://doi.org/10.3390/children8070590>

Özkan, S., Taş Arslan, F. (2018). Hastanede yatan çocukta aile merkezli bakım. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi* 12:61-179.

Page, M.J., McKenzie, J.E., Bossuyt, P.M. vd. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ* 372:n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>.

Patel, R.K., Kreofsky, B.L., Morgan, K.M., Weaver, A.L., Brumbaugh, J.E., Fang, J.L. (2023). Family use of remote infant viewing in the Neonatal Intensive Care Unit: Impact of the COVID-19 pandemic and patient room type. *Telemed J E Health* 29(4):531-539. <https://doi.org/10.1089/tmj.2022.0195>

Raiskila, S., Axelin, A., Rapeli, S., Vasko, I., Lehtonen, L. (2014). Trends in care practices reflecting parental involvement in neonatal care. *Early Hum Dev* 90(12):863-867. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2014.08.010>

Scala, M., Marchman, V.A., Brignoni-Pérez, E., Morales, M.C., Dubner, S.E., Travis, K.E. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on developmental care practices for infants born preterm. *Early Hum Dev* 163:105483. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2021.105483>

Smith, G.C., Gutovich, J., Smyser, C. vd. (2011). Neonatal intensive care unit stress is associated with brain development in preterm infants. *Ann Neurol* 70(4):541-549. <https://doi.org/10.1002/ana.22545>

Şimşek, D.C., Günay, U., Özarslan, S. (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on nursing care and nurses' work in a neonatal intensive care unit. *J Pediatr Nurs* 66:44-48. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2022.05.013>

Taşgıt, A., Dil, S. (2022). Psychosocial difficulties experienced by parents of babies treated in a neonatal intensive care unit during the coronavirus pandemic. *Arch Psychiatr Nurs* 41:295-299. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.08.008>

Törüner, E.K., Büyükgönenç L. (2023). Çocuk sağlığı, temel hemşirelik yaklaşımları, Genişletilmiş 3. Baskı. Göktuğ Yayıncılık, Ankara.

URL 1. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-missionbriefing-on-covid-19> (Son erişim: 15.08.2022)

URL 2. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (Son erişim: 01.02.2023)

URL 3. http://www.ipfcc.org/resources/getting_started.pdf.(Son erişim: 01.10.2022)

Van Veenendaal, N.R., Deierl, A., Bacchini, F. vd. (2021). Supporting parents as essential care partners in neonatal units during the SARS-CoV-2 pandemic. *Acta Paediatr* 110(7):2008-2022. <https://doi.org/10.1111/apa.15857>

Vance, A.J., Malin, K.J., Miller, J., Shuman, C.J., Moore, T.A., Benjamin, A. (2021). Parents' pandemic NICU experience in the United States: a qualitative study. *BMC Pediatr* 21(1):1-13. <https://doi.org/10.1186/s12887-021-03028-w>

Wakam, G.K., Montgomery, J.R., Biesterveld, B.E., Brown, C.S. (2020). Not dying alone-modern compassionate care in the Covid-19 pandemic. *N Engl J Med* 382(24):e88. <https://doi.org/10.1056/NEJMp2007781>

Yavaş Çelik, M. (2018). Çocuk hastalarda aile merkezli bakım ve hemşirelik. *Sağlık ve Toplum* 28(1):26-31.

Yavaş Çelik, M., Güler, S. (2022). Difficulties experienced in providing care of infants in the neonatal intensive care unit during COVID-19. *Early Child Dev Care* 192(15):2370-2382. <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.2013831>